

“ว่าวควาย” สายลมสร้างสรรค์พลังหัตถศิลป์จากภูมิปัญญาสู่นวัตกรรมเศรษฐกิจฐานราก “Kite Buffalo”, the Wind Creates Handicraft Soft Power from Wisdom to Foundational Economic Innovation

เจตน์สฤษฎี สังขพันธ์¹ เก็ดถวา บุญปราการ² ปัญญา เทพสิงห์³ อภิรักษ์ จันทวงศ์⁴ ปกรณ์ ลัมโยธิน⁵

จุฑารัตน์ คชรรัตน์² ตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร⁶ สุดาพร ทองสวัสดิ์⁶ สุภาวดี ธรรมรัตน์⁶

เบญจพร ดีขุนทด⁷ นันทรัฐ สุริโย⁷ และนันทิยารัตน์ สุริโย⁷

Jedsarid Sangkapan^{1*} Kettawa Boonprakarn^{2*}, Punya Tepsing³ Apirak Chanthawong⁴, Pakorn Limyothin⁵, Jutharat Kotcharat², Triphumin Tritrisual⁶, Sudaporn Thongsawat⁶, Supawadee Thammarat⁶ Benjaporn Deekhuntod⁷, Nuntharat Suriyo⁷, Nauthiyarat Suriyo⁷

^{1*}อาจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

¹ Lecturer, Dr., Faculty of Political Sciences, Hatyai University, Hat Yai District, Songkhla Province

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

² Assist Prof Dr., Faculty of Education Foundation and Liberal Arts, Hatyai University, Hat Yai District, Songkhla Province

³รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

Assoc Prof Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai District, Songkhla Province

⁴อาจารย์, วิทยาลัยประมงติณสูลานนท์ สถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ จ.สงขลา

⁴Lecturer, Tinsulanonda Fisheries College, Southern Vocational Institute of Agriculture, Songkhla

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

⁵ Assist Prof Dr., Faculty of Political Sciences, Hatyai University, Hat Yai District, Songkhla Province

⁶อาจารย์, ดร. คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

⁶Lecturer, Dr., Faculty of Education Foundation and Liberal Arts, Hatyai University, Hat Yai District, Songkhla Province

⁷ นักวิจัยอิสระ

⁷ Freelance Researcher

*Corresponding author, E-mail: kettawa@hotmail.com; 0862971458

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สายลมแห่งฤดูกาลสร้างสรรค์ให้เกิดการละเล่นว่าวอันเป็นพลังหัตถศิลป์จากภูมิปัญญา 2) ว่าวควายที่ถูกสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานราก ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สันทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านช่างฝีมือท้องถิ่นการทำว่าว คนเล่นว่าว จำนวน 11 คน และอบรมเชิงปฏิบัติการกลุ่มนักเรียน 20 คน ในการสร้างสรรค์ลวดลายว่าวให้มีสีสัน วิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกหมวดหมู่ ตีความสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า 1) สายลมแห่งฤดูกาลสร้างสรรค์ให้เกิดการละเล่นว่าวอันเป็นพลังหัตถศิลป์จากภูมิปัญญาพบว่า “ลมว่าว” มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์ ของจังหวัด

สตูล ลมว่าวดังกล่าวก่อตั้งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน- เดือนเมษายนของทุกปี ลมที่พัดช่วงเดือน พฤศจิกายนถึง เดือนธันวาคม เป็นลมที่พัดมาจากฝั่งทะเลอันดามันเป็นลมทะเล ลมจะพัดไม่สม่ำเสมอ เป็นลมหวน เล่นว่าวไม่ค่อยดี ส่วนลมที่พัดช่วงเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนมาจากทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจาก จังหวัดสงขลา เป็นลมที่พัดสม่ำเสมอ ทำให้การเล่นว่าว สามารถลอยลมอยู่ได้นาน ชาวบ้านจะเรียกร่องลม การที่มีลมว่าวพัดมาอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลต่อการเล่นว่าว 2) ว่าวควายที่ถูกสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานราก พบว่า มีขั้นตอนในการสร้างสรรค์ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 จัดทำคู่มือการทำ ว่าวควายเชิงสร้างสรรค์ ขั้นตอนที่ 2 นำวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการทำว่าวควายมาสอนวิธีการขึ้น โครงว่าว การประกอบลวดลายบนตัวว่าว โดยใช้นักเรียนเป็นฐาน ขั้นตอนที่ 3 เรียนรู้ลวดลายสร้างสรรค์บน ตัวว่าว ขั้นตอนที่ 4 จัดประกวดแข่งขันการทำว่าวควายเชิงสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ และจัดประกวดการจัดทำ ผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกที่มีส่วนประกอบจากว่าวควายในการเพิ่มมูลค่า ขั้นตอนที่ 5 การทำให้ว่าวควายเป็น เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนโดยการประยุกต์ส่วนประกอบของว่าวควายให้เป็นของที่ระลึก หรือใช้สัญลักษณ์ สกรีนบนตัวเสื้อ สิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนการสร้างสรรค์ว่าวควายให้สวยงามเหมาะแก่การนำไปแข่งขัน

คำสำคัญ: ว่าวควาย, ว่าวควายสร้างสรรค์, การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, หัตถศิลป์สร้างสรรค์, เศรษฐกิจฐาน ราก

Abstract

The objectives of this article were to study 1) the wind of the season to create a kite play that is the power of handicraft from wisdom 2) the buffalo kite that was created from local wisdom to become a foundational economic innovation. A qualitative and practical study method was used by in-depth interviews, group discussions from local experts, kite-making craftsmen, 11 key informants and a group workshop of 20 students. Innovative creative kite making, drawing colorful patterns on the kite, analyzing the data, categorizing the data, interpreting it to draw conclusions. The results of the research showed that 1) The wind of the season creates a kite play that is the power of handicraft. From wisdom, it was found that the “wind kite” plays an important role in the creation of handicrafts in Satun Province. Such a kite wind starts from November to April every year. The wind that blows from November to December is the wind that blows from the Andaman Sea. It is a sea breeze. As for the wind that blows from January, February to April, coming from the northeast from Songkhla, it is a constant wind that makes kite surfing able to stay in the wind for a long time. Villagers call it a wind trough where the wind blows. 2) The buffalo kite was created from local wisdom to become a fundamental economic innovation. It was found that the creative steps are as

follows: Step 1: Create a creative buffalo kite-making manual; Step 2: Bring a local expert on buffalo kite-making to teach you how to build a kite frame. Assembling patterns on the kite Using students as a base Step 3 Learn creative patterns on the kite Step 4: Organize a new creative buffalo kite-making competition and organizing a contest to create products and souvenirs that contain components from buffalo kites to add value and the fifth step is to make the kite buffalo a community foundation economy value and the Step 5: Making the kite into a community-based economy by applying the components of the buffalo kite as a souvenir. or use the screen-printed symbol on the shirt appliances as well as creating beautiful buffalo kites suitable for competition

Keywords: Buffalo kites, Creative buffalo kites, Conservation of local wisdom, Creative handicrafts, Basic economy

บทนำ

“ว่าว”ในภาษามอญแปลว่าหนาว “ลมว่าว” จึงหมายถึงลมหนาวที่พัดจากทิศเหนือไปทิศใต้ในต้นฤดูหนาว ระหว่างเดือนกันยายน-พฤศจิกายน เป็นระยะที่เก็บเกี่ยวข้าวเบา บางที่เรียกว่า “ลมข้าวเบา” (ซึ่งเป็นระยะมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดปกคลุมประเทศไทย นำพาความหนาวเย็นจากภาคใต้ของจีนสู่ไทย) ส่วนลมที่พัดจากอ่าวไทยขึ้นมาตามที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จากทิศใต้ไปทิศเหนือในฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน เรียกว่า “ลมตะเภา” (ซึ่งเป็นระยะที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย) พัดจากอ่าวไทย คนไทยนิยมเล่นว่าวกันในหน้าหนาว เพราะลมแรง (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. 2554) กล่าวกันว่าการเล่นว่าว มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน ไม่ต่ำกว่า 3000 ปี มาแล้ว ในระหว่าง การปกครอง ของราชวงศ์ฮั่น ทหารจีนทำว่าวโดยใช้ท่อไม้ไผ่ผูกติดไว้ แล้วปล่อยให้ลอยอยู่เหนือหัวข้าศึก เมื่อลมผ่านเข้าไปในท่อก็ทำให้เกิดเสียงหวีดนำกลัว ทำให้ข้าศึกตื่นตระหนก และวิ่งหนีเอาตัวรอด คนไทยรู้จักการเล่นว่าวมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และสืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นใด ตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงคนสามัญชนธรรมดา ถือว่าว่าวเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมและการกีฬาซึ่งผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนโดยไม่มีที่ใดในโลกสามารถทำได้ (ความเป็นมาของว่าว 2560)

อดีตว่าวเป็นเครื่องมือวัด ลม เป็นอุปกรณ์เสี่ยงทายถึงความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น ว่าวสมัยก่อน พระมหากษัตริย์ให้ความสนใจมากหากว่าวตกลงบ้านใคร เจ้าของบ้านจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน ความเชื่อบางครั้งจะบอกว่าเมื่อว่าวตกบ้านใครจะเป็นลางบอกสิ่งไม่ดี ชาวจีนใช้ว่าวทำสงคราม ชาวฝรั่งเช่น เบญจามิน แพรงกิน ใช้ว่าวทดลองทางวิทยาศาสตร์ ว่าวจุฬา - ปักเป้า เป็นว่าวที่พระราชาทรงโปรด จัดให้มีการแข่งขันท้องสนามหลวง ว่าวจุฬา แต่ละตัวที่จัดทำขึ้นต้องมีพิธีกรรมหลายอย่าง เช่น การค้นหาไม้ไผ่ที่

แก้จัด อยู่กลางกอไผ่ มีอายุที่กำหนดไว้ เมื่อตัดไม้ไผ่แล้วต้องไปแช่น้ำระยะหนึ่ง จึงจะมาตากแห้ง มีการรมควัน เพื่อให้ไม้ไม่ทันทาน ไม่มีมอด แมลงมาซ่อนไซ การตกแต่งโครงว่าว การผูกเชือก การติดกระดาษ ล้วนแต่ใช้ภูมิปัญญาไทย บางครั้งต้องมีการเซ่นไหว้ เพื่อให้มีชัยชนะ (สำนักงานจังหวัดสตูล, 2565)

ว่าวมีรูปแบบแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น แต่ที่นิยมเล่นกันในทุ่งราบภาคกลาง ก็คือ ว่าวดุ้ยคู่ ว่าวอีแพรด ว่าวอีลุ่ม ว่าวสูง ว่าวนกยูง ว่าวผีเสื้อ ส่วนภาคเหนือและภาคอีสานนิยมเล่นว่าวดุ้ยคู่ คล้ายว่าวจุฬา ต่างกันที่ว่าวดุ้ยคู่มีปีกขนาดเล็กแทนหางของว่าวจุฬา ส่วนหัวมักจะผูกธนูหรือสะนู ทางภาคใต้เรียกว่าแอก ทำให้เกิดเสียงดังกังวาน ว่าวอีลุ่ม คล้ายว่าวปักเป้าแต่มีพู่ห้อยสองข้าง ว่าวสนุหอย ว่าวประทุน ว่าวนก ภาคตะวันออกนิยมเล่นว่าวหาง ว่าวหัวแตกอีลุ่ม ว่าวดุ้ยคู่ ว่าวใบมะกอก ภาคใต้นิยมเล่นว่าวนกปักแอก ว่าวนกยูง ว่าวปลาวาฬ ว่าวใบยาง ว่าววงเดือน หรือว่าวบุหลัน (ภาษามลายู เรียกว่า วาบูลหรือวาบูลัน แปลว่า ดวงจันทร์ ปลายว่าวเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม) ว่าวฮาเบอร์มัส ว่าวหัวควาย หรือว่าวควาย ซึ่งเป็นว่าวที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างว่าวหลา (จุฬา) กับว่าววงเดือน แต่ดัดแปลงหัวเป็นรูปควาย ซึ่งเปรียบเสมือนว่าวดุ้ยคู่ของภาคกลาง ว่าวควายนิยมเล่นมากในสตูลจนแทบจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดไปแล้ว (เจตน์สฤกษ์ สันขพันธ์ เก็ดถวา บุญปรากการ ปัญญา เทพสิงห์ ปกรณ์ ลิ่มโยธิน จุฬารัตน์ คชรัตน์ ตรัยภูมิพันธ์ ตรีตรีศวร สุตาพร ทองสวัสดิ์ สุภาวดี ธรรมรัตน์ และนันทรัฐ สุริโย. 2563)

ช่างทำว่าวควายที่นับได้ในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่คน ได้แก่ นายเวียง ตั่งรุ่น (ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมจังหวัดสตูล) ด.ต.ประเทือง ศรีสว่าง (จำเริญ) นายเลิศศักดิ์ พิกุล ซึ่งเป็นลูกของนายสวน พิกุล นายเสรีญ ยัมหั้น นายจุก นายสมพร แก้วทงค์ ช่างพื้นถิ่นทำว่าวดั้งเดิมเป็นกลุ่มคนที่ลี้ภัยสูงวัย ไม่มีคนสืบทอดนับวันจะหายไป จะมีก็เพียงเพื่อนบ้าน และนักวิชาการที่เข้ามาขอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคพลังหัตถศิลป์ว่าวควายจากภูมิปัญญาให้กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากจึงนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมว่าวควาย ที่จะส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นอนาคตสำคัญที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามที่เกิดจากการรังสรรค์ของช่างพื้นถิ่นการทำว่าวควาย เพื่อต่อยอดให้เกิดเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสายลมแห่งฤดูกาลสร้างสรรค์ให้เกิดการละเล่นว่าวอันเป็นพลังหัตถศิลป์จากภูมิปัญญา
2. การสร้างสรรค์ว่าวควายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานราก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ช่างทำวาว คนเล่นวาว ครูโรงเรียนสตูลวิทยา จำนวน 11 คน นักเรียนโรงเรียนสตูลวิทยาจำนวน 20 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ตำบลคลองซุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล โดยการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มช่างทำวาว ครูโรงเรียนสตูลวิทยา และนักเรียน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการทำวาวสร้างสรรค์ ให้แก่เยาวชนที่เป็นนักเรียน จำนวน 20 คน ต่อยอดให้นักเรียนทำวาวเพื่อเข้าประกวดแข่งขันประเภทสวยงาม ประเภทสร้างสรรค์ และสามารถชักวาวขึ้นสูงได้ที่โรงเรียนสตูลวิทยา
4. วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความตามประเด็น และสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย

1. สายลมแห่งฤดูกาลสร้างสรรค์ให้เกิดการละเล่นวาวอันเป็นพลัษัตถศิลป์จากภูมิปัญญา

สายลมแห่งฤดูกาลสร้างสรรค์ให้เกิดการละเล่นวาว “ลมวาว” มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์ ของจังหวัดสตูล ลมวาวดังกล่าวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน- เดือนเมษายนของทุกปี ลมที่พัดช่วงเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม เป็นลมที่พัดมาจากฝั่งทะเลอันดามันเป็นลมทะเล ลมจะพัดไม่สม่ำเสมอ เป็นลมหวน เล่นวาวไม่ค่อยดี ส่วนลมที่พัดช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ บางครั้งจะมีลมวาวยาวนานจนถึงเดือนเมษายน จะพัดมาจากทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากจังหวัดสงขลา เป็นลมที่พัดสม่ำเสมอ ทำให้การละเล่นวาว สามารถลอยลมอยู่ได้นาน ชาวบ้านจะเรียกร่องลม ที่ทำให้มีลมพัดมาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การที่มีลมวาวพัดมาอย่างสม่ำเสมอเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนา เกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จึงทำวาวให้เด็กเล่นกัน เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในอดีต ส่วนผู้ใหญ่ก็นิยมทำวาวเล่นเพื่อความบันเทิงคลายเครียด แต่ปัจจุบันชาวบ้านในตำบลคลองซุด อำเภอเมืองจังหวัดสตูลไม่ได้ปลูกข้าวแล้ว หันมาปลูกยางพารา และสวนปาล์มกัน แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านต่างรอเวลาให้เกิดลมวาว และยังคงทำวาวมาละเล่นกันจนถึงกับมีการแข่งขันวาวเป็นประจำทุกปี สำหรับในเรื่องเกี่ยวกับลมวาวผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับฤดูกาลแห่งลมวาว ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกันดังนี้

“...ก่อนหน้านี้ตำบลคลองซุด อำเภอเมือง สตูลชาวบ้านมีการปลูกข้าว ต้นข้าวออกรวงผ่านพ้นช่วงฝนตกหนักมาสู่ช่วงต้นปี ถ้าเป็นแถวอีสานกับภาคอื่นก็จะเป็นฤดูหนาว แต่ภาคใต้ของเราไม่มีฤดูหนาว พอมีลมหลังฤดูเก็บเกี่ยวเราก็จะทำวาวเล่นกัน...” (ด.ต.ประเทือง ศรีสว่าง, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2564)

“...ลมนวามันก็มีหลายเดือนนะ บางทีก็เดือนพฤศจิกายน บางทีก็ยาวไปจนถึง เมษายน แต่ทางจังหวัดจะกำหนดเดือนจัดงานประเพณีว่าสตุลเป็นเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงนั้นลมนวามพัฒมาสม่เสมอ จะมีกรรมว่านานาชาติ เป็นช่วงที่เหมาะกับการเล่นนวาม ชาวบ้านจะนำ นวาม มาร่วมการแข่งขัน เพื่อความสนุกสนาน และผ่อนคลาย ถ้ามีงานนวามเราก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายของที่ระลึกเกี่ยวกับนวาม ชาวบ้านได้นำอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าต่าง ๆ มาขายในงาน แต่พอเกิดโรคโควิด-19 ระบาด ทำให้นวามเว้นจากการแข่งขันไปหลายปี เพิ่งจะมาจัดประเพณีว่า สตุล ครั้งที่ 41 เมื่อวันที่ 27-28 เดือนกุมภาพันธ์ 2565...” (เวียง ตั้งรุ่น, สัมภาษณ์วันที่ 25 เมษายน 2565)

“...เมื่อก่อนนี้ตำบลคลองขุดมีการทำนา แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีนาข้าวแล้วมีแต่สวนยาง สวนปาล์ม และก็ทำประมงกัน...แต่การทำนวามควายมาเล่น มาแข่งขันกันก็ยังมีอยู่เป็นประจำทุก ปี เพราะคนทำนวามคนเล่นนวามจะรอดด้วยใจจดใจจ่อให้ถึงลมนวาม...” (สุนันท์ พิกุล, สัมภาษณ์วันที่ 25 ธันวาคม 2563)

“...สมัยก่อนนะ เราจะเห็นรวงข้าวเอนกระทบกัน ตามด้วยสายลมที่พัดผ่านมาเป็น สัญญาณเปลี่ยนฤดูกาล ขณะรอเก็บเกี่ยวผลผลิต พวกเราจะเอานวามตัวเก่งมาลองลมนกันแถวพื้นที่ โลงตามทุ่งนา แต่ปัจจุบันไม่มีทุ่งนา ได้อาศัยสนามบินกองทัพอากาศของสตุลเป็นพื้นที่ราบกว้าง สามารถเล่นนวามได้...” (เลิศศักดิ์, พิกุล, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2564)

“...ปีที่ผ่านมาเกิดโควิด ทางจังหวัดไม่จัดงานนวาม พวกเราก็เอานวามมาเล่นกันที่ สนามบินของกองทัพบก เวลามีลมนวามพัฒมานทำให้เราอยากทำนวาม อยากเอานวามขึ้นไปเล่นลมน และยังติดแอก ยิ่งทำให้เกิดเสียงดังเหมือนเสียงควายร้อง นนดังแอกๆ...” (เสรีญ ยิ้มหั่น, สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2565)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าลมนวามเป็นฤดูกาลที่ผันเปลี่ยนเวลาจากฤดูหนึ่งถึงอีก ฤดูหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่บอกถึงการเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนที่ชาวบ้านสังเกตเห็นทุกปี และมีความ เชี่ยวชาญในทิศทางของลม และสัมผัสได้ถึงความสม่เสมอของลมที่พัดผ่าน จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคการทำ นวามขึ้นมาซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของชุมชนทั้งในเรื่องของทิศทางลม กระแสลม และการทำนวามเพื่อเล่นลมน

ภาพที่ 1 ป้ายงานว่าว 4 ภาคและว่าวนานาชาติ จังหวัดสตูล เมื่อ 21-23 กุมภาพันธ์ 2563

ที่มา : ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัยวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2563

ภาพที่ 2 ว่าวนานาชาติจากหลากหลายประเทศที่นำประชันที่สนามแข่งว่าจังหวัดสตูล

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทีมผู้วิจัยวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2563

กล่าวกันว่า การเล่นว่าว เป็นเครื่องมือวัดลม และเป็นเครื่องมือเสี่ยงทายเกี่ยวกับการทำนายฟ้าฝนในแต่ละฤดูกาล คือถ้าว่าวติดลมลอยอยู่บนท้องฟ้าตลอดทั้งคืน มีความเชื่อว่าปีนั้นฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล ไร่นาและการทำมาหากินจะอุดมสมบูรณ์ ถ้าว่าวขาดหรือเชือกขาด เสียงสะนูไม่ดังก็มีความเชื่อว่าในปีนั้นน้ำจะแล้ง การเสี่ยงเพื่อเลือกคู่ครอง ถ้าใครเก็บว่าวได้จะถือว่าเป็นคู่ครองอยู่กินกันอย่างมีความสุข โดยเชื่อว่าปีใดที่ว่าวขึ้นสูงและมีเสียงแอกติดลมอยู่ตลอดทั้งคืน ทายว่าฟ้าฝนจะดี ข้าวปลาอาหารจะบริบูรณ์ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ หลังจากนำว่าวขึ้นท้องฟ้าทุกคำคืน แอก็มีเสียงดังโหยหวน เชื่อว่าเป็นกรรม หลังจากนั้นก็นำสิ่งของไปเซ่นไหว้ แล้วตั้งจิตอธิษฐานขออย่าให้มีทุกข์โศกโรคภัย และเสนียดจัญไร แล้วนำขึ้นสู่ท้องฟ้าอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ว่าวขึ้นสูงและแอก็มีเสียงดัง เจ้าของว่าวจะตัดเชือกกว่าให้ขาดล่องลอยไปตามสายลม จึงถือว่าการสะเดาะเคราะห์สิ่งเลวร้ายให้ลอยหายไปกับว่าว และมีสิ่งดี ๆ กลับมาหาเจ้าของว่าว การทำว่าวควายของชาวสตูล มีความเชื่อว่า ควายมีบุญคุณกับชาวนา ช่วยชาวนาไถนา จึงทำว่าวเป็นสัญลักษณ์หัวควายถือเป็นการตอบแทนบุญคุณของควายที่ช่วยเหลือชาวนาในการทำนา (เจตน์สฤษฏี สังขพันธ์ เก็ดถวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์ ปกรณ์ ลัมโยธิน จุฑารัตน์ คชรัตน์ ตรัยภูมิรินทร์ ตรีตรีศพร สุตาพร ทองสวัสดิ์ สุภาวดี ธรรมรัตน์ และนันทรัฐ สุริโย, 2563) ความเชื่อเกี่ยวกับที่ชาวบ้านทำว่าวควายมาละเล่นกัน ได้จากคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...ความเชื่อเกี่ยวกับการทำว่าวควาย นึกถึงบุญคุณของควาย ว่าวควายทำยากกว่าว่าวอื่น แต่มันจะดีมากหากควายจะต้องไปอยู่บนฟ้าให้คนอื่นได้รู้ได้เห็นควายมีบุญคุณกับคนมานานแล้ว...” (สมใจ, สัมภาษณ์วันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“...ควายอยู่คู่กับเกษตรกรรมแต่ไหนแต่ไร การนึกถึงควายก็จะทำสัญลักษณ์เป็นรูปควายก็ถูกต้องแล้วนะ...” (พงษ์ศักดิ์ คงสง, สัมภาษณ์วันที่ 7 มิถุนายน 2563)

“...เวลาที่เรามองเห็นว่าวควายที่อยู่บนท้องฟ้า มันทำให้หลายคนที่ยังมองเห็นนึกถึงชาวนา และควายที่ทำนาเป็นกระดูกสันหลังของชาติ...เป็นสิ่งที่เราเห็นจนติดตา...” (จุก, สัมภาษณ์วันที่ 20 มิถุนายน 2563)

“...เสียงร้องของแอกที่ติดบนตัวว่าวควายเป็นเวลาชักขึ้นติดลมบนเสียงร้องเหมือนเสียงควาย คนก็จะนึกถึงชาวนาที่ทำนาให้คนมีข้าวกิน ควายก็อยู่คู่กับชาวนา เสียตายที่ได้ก็รุ่นใหม่ไม่เคยเห็นควาย เห็นแต่ควายเหล็กที่ใช้ไถนา...” (ภาคิน, สัมภาษณ์วันที่ 21 ธันวาคม 2563)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อในการทำว่าวที่เป็นรูปหัวควายเป็นความเชื่อของการระลึกนึกถึงบุญคุณของควายที่อยู่คู่กับเกษตรกรรมของไทยมาอย่างช้านานจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของว่าวจังหวัดสตูล

สายลมแห่งฤดูกาลได้ทำให้เกิดช่างฝีมือท้องถิ่นดั้งเดิมในการทำว่าวควาย หลายคนนอกจากจะสนใจทำว่าวเล่นเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังมีการทำว่าวขายในช่วงฤดูกาลแห่งลมว่าวเป็นรายได้ของครัวเรือนอีกด้วย ต่อมาจึงได้มีการอนุรักษ์ การทำว่าวควาย สืบทอดการทำว่าวควายจากรุ่นต่อรุ่นจากบรรพบุรุษไปสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน ทั้งเรื่องการสังเกตลม ทิศทางลม และฤดูกาลที่เกิดลม ตลอดจนการทำว่าวเพื่อรับใช้ครอบครัว ชุมชน และบ้านเมือง

2. การสร้างสรรค์ว่าวควายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานราก

การสร้างสรรค์ว่าวควายจากภูมิปัญญาหากจะให้กลายเป็นนวัตกรรมที่มีความโดดเด่น และสวยงามจนกลายเป็นสิ่งดึงดูดผู้คนให้หันมาให้ความสำคัญ และนำไปประดับบ้าน หรือนำไปเป็นของที่ระลึก สำหรับให้แขกบ้านแขกเมือง จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสตูล เป็นการเกิดมูลค่าเพิ่ม โดยทำให้เกิดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์นั่นก็คือการสร้างสรรค์ลวดลายบนตัวว่าวเพื่อนำไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของช่างพื้นถิ่นดั้งเดิมในการทำว่าวควาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างสรรค์ว่าวควาย

จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลายเป็นนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการประดิษฐ์ว่าวควายอย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนในท้องถิ่น มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดทำคู่มือการทำว่าวควายเชิงสร้างสรรค์ตั้งแต่การขึ้นโครงว่าว การผูก การประกอบ ส่วนต่าง ๆ ของว่าวควาย การผูกซุง การติดแอก และการวาดลวดลายบนตัวว่าว ผู้วิจัยได้ให้ครูภูมิปัญญาการทำว่าวอธิบายวิธีการทำว่าวให้ฟัง และได้รวบรวมข้อมูล ภาพประกอบการทำว่าวไว้ในคู่มือการทำว่าวควายโดยมีวิธีการดังนี้

1. การเลือกไม้ไผ่ในการทำว่าวจะต้องเป็นไม้ไผ่สีสุกซึ่งปลูกอยู่ใกล้ริมคลองและเป็นดินเหนียว เชื่อกันว่าไม้ไผ่จะเหนียว และเหมาะสมที่จะนำมาทำเป็นโครงว่าว ตัดไม้ให้มีขนาดความยาวกว่าโครงที่ทำเล็กน้อย จากนั้นจึงนำมาผ่าและตัดเป็นซี่ๆ เพื่อเตรียมไว้เหลาและผูกโครงว่าวในขั้นต่อไป สำหรับไม้ที่จะตัดนั้น แต่ละอันมีขนาดสั้น ยาว เล็ก หรือใหญ่ แตกต่างกันไปตามส่วนและขนาดของว่าว การเหลาไม้ไผ่ทำโครงว่าว (ทั้งตัว) จะต้องใช้ความประณีตคือต้องให้ส่วนผิวของไม้ไผ่ติดอยู่ด้วยเสมอเพราะผิวไม้ไผ่จะทำให้เกิดสปริงมีความเหนียวไม่หักง่ายมีวิธีการเหลา 3 แบบคือการเหลาแบบฝักมะขามมีลักษณะแบนและหนาการเหลาแบบท้องปลิงมีลักษณะแบนและบางและการเหลาแบบกลม

ภาพที่ 1 คู่มือการทำว่าว และภาพข่าวการสัมภาษณ์ช่างทำว่าว

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 21 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 2 อุปกรณ์การทำวาว ไม้ไผ่ที่นำมาขึ้นโครงวาว ภาพขวา โครงวาวที่ทำเสร็จแล้ว

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 21 ธันวาคม 2563

2. นำไม้ไผ่ที่เหลาแล้วมาผูกกับเชือกด้วยเจียนตะกรุดเบ็ดให้เป็นรูปเขาควย เอาปลายไม้สำหรับทำคอทั้งสองข้างมัดให้โค้งไปตามรูปจมูก นำไม้สำหรับทำหูคู่ที่ยาวที่สุดมาดัดให้โค้งตามความชอบของผู้ทำ เอาปลายไม้ข้างหนึ่งผูกกับไม้คอรหว่างเขabenและเขาล่าง ทำหูคู่ที่มีความยาวขนาดกลางมาดัดให้เป็นรูปหุคลัยตัว S และเอาปลายข้างหนึ่งผูกกับไม้หูคู่แรก นำเชือกมาสัก (การผูกเชือกเส้นย่อย) ที่ปีก เขา และคอ ในการสักเชือกผู้ทำจะต้องระวัง คอยวัดระยะห่างระหว่างเชือกสักในแต่ละเส้น แต่ละคู่ให้เท่ากัน และความยาวของเชือกให้เท่ากันทั้งด้านบน ล่าง ซ้าย ขวา ในขั้นตอนนี้เป็นารผูกหรือสักเชือกเพื่อทำให้ปีก เขาและค้อมีขนาดความกว้างความโค้งเท่ากัน ทั้งด้านบน ล่าง และซ้าย ขวา นำไม้สำหรับทำหางควายมาดัดให้โค้ง และนำมาผูกติดกับไม้กระดูกที่ปีกบนบริเวณส่วนหัวของวาว

ภาพที่ 3 การขึ้นโครงวาวด้วยการผูกเชือกเป็นรูปเขาควย และการติดกระดูก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 22 ธันวาคม 2563

3. ขั้นตอนการติดกระดูกและตกแต่ง เป็นขั้นตอนที่ทำเมื่อการผูกโครงวาวได้เสร็จสมบูรณ์แล้ว การติดกระดูกกับโครงวาวจะต้องใช้ความพิถีพิถันกระดูกวาวที่ใช้ติดโครงวาวนั้นจะต้องมีคุณสมบัติเหนียวและไม่ร่วนลวมส่วนวิธีการติดนั้นนำกระดูกที่จะใช้ติดมาวางและนำโครงวาวมาวางทับแล้วใช้ดินสอหรือปากกา มาขีดไปตามรูปโครงวาวจากนั้นจึงตัดกระดูกไปตามรอยขีดโดยเว้นระยะห่างจากรอยที่ขีดไว้ประมาณ 1

เซนติเมตรเพื่อไว้พับติดโครงว่าว กระดาษที่นิยมใช้ติดว่าวมีกระดาษฟางกระดาษแก้วสีต่างๆกระดาษลอกลาย การติดกระดาษกับโครงว่าวให้ติดด้านหลังของกระดูก

ภาพที่ 4 ลวดลายบนตัวว่าวเป็นลายดอกไม้นี้มีสีสันทาจากกระดาษแก้วโดยการสังทำบล็อกเหล็กเพื่อใช้
ดอกเหมือนตุ้ตู่แทนการตัดด้วยกรรไกร
ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 21 ธันวาคม 2563

4. การติดกระดาษและตกแต่งว่าวควายให้สวยงามใช้ 2 วิธีการคือ วิธีการแบบดั้งเดิมคือจะตัดกระดาษสีเป็นรูปดอกไม้ รูปต่าง ๆ แต่ระยะหลังปราชญ์ชาวบ้านหรือคนเล่นว่าวมักจะสั่งทำเครื่องมือตอกลาย โดยสั่งทำที่กรุงเทพฯ ให้มีรูปร่างเหมือนดอกไม้ หรือลวดลาย ต่าง ๆ แล้วจะใช้เครื่องตอกลายนี้ตอกแล้วใช้กาวติดดอกติดกับตัวว่าว

ภาพที่ 5 ว่าวที่ติดลวดลายเรียบร้อยแล้วขนาดกว้างคูณยาวประมาณ 1.50X 1.20 เซ็นติเมตร

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 25 ธันวาคม 2563

ขั้นตอนที่ 2 สอนวิธีการขึ้นโครงว่าว การประกอบลวดลายบนตัวว่าว โดยใช้นักเรียนเป็นฐาน โดยการเชิญวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการทำว่าวควายมาสอน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ไปพูดคุยกับครูอาจารย์ในโรงเรียนสตูลวิทยาด้วยการอาศัยห้องศิลปะของอาจารย์พงษ์ศักดิ์ คงสง เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในประเด็นดังกล่าวโรงเรียนสตูลวิทยามีความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมที่นักเรียนให้ความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำว่าวควายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับผู้บริหารท่านผู้อำนวยการโรงเรียนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก จึงได้ใช้สถานที่โรงเรียนเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรม

ภาพที่ 6 วิทยากรปราชญ์ภูมิปัญญาการทำว่าวควายสอนการขึ้นโครงติดกระดาษให้นักเรียน

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 30 มกราคม 2564

ภาพที่ 7 วิทยากรปราชญ์ภูมิปัญญาการทำวาวควายสอนการติดกระดาษให้นักเรียน

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 30 มกราคม 2564

ขั้นตอนที่ 3 เรียนรู้ลวดลายสร้างสรรค์บนตัววาว โดยมีวิทยากรเป็นครูสอนศิลปะที่มีความเชี่ยวชาญของโรงเรียนสตูล และทีมนักวิจัย ใช้ห้องศิลปะของโรงเรียนสตูลวิทยานำมาฝึกปฏิบัติ เรียนรู้การวาดลวดลายบนตัววาวเชิงสร้างสรรค์โดยใช้เทคนิคการวาดภาพให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติและนำไปวาดลวดลายบนตัววาวของตนเอง

ภาพที่ 8 นักเรียนฝึกปฏิบัติการวาดลวดลายบนตัววาวเชิงสร้างสรรค์

ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2564

ภาพที่ 9 นักเรียนฝึกปฏิบัติการวาดลวดลายบนตัววาวเชิงสร้างสรรค์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้ช่วยวิจัย วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2564

ขั้นตอนที่ 4 จัดประกวดแข่งขันการทำวาวควายเชิงสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ และจัดประกวดการจัดทำผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกที่มีส่วนประกอบจากวาวควายในการเพิ่มมูลค่า สำหรับวาวควายที่ชนะเลิศการแข่งขันประเภทสวยงามจากฝีมือนักเรียนโรงเรียนสตูลวิทยาดังภาพที่ 10-

ภาพที่ 10 กรรมการตัดสินให้คะแนนวาวควายประเภทสวยงาม
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 11 ชนะเลิศการประกวดแข่งขันว่าวควายสวยงามอันดับที่ 1

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 12 ชนะเลิศการประกวดแข่งขันว่าวควายสวยงามอันดับที่ 2 และอันดับที่ 3

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 13 การแข่งขันว่าวขึ้นสูงว่าวว่าวนั้นสามารถลอยลมได้หรือไม่

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 14 พิธีมอบรางวัลโดย ผ.อ.โรงเรียนสตูลวิทยา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 15 พิธีมอบรางวัลโดย ผ.อ.โรงเรียนสตูลวิทยา และกรรมการดูว่าวขึ้นสูง
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 16 เกียรติบัตรที่มอบให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากร และที่ได้รับรางวัล
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ภาพที่ 17 ถ่ายภาพร่วมกันหลังมอบเกียรติบัตรและรางวัล
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

ขั้นตอนที่ 5 การทำให้วาวควายเป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

1. การนำสัญลักษณ์วาวควายมาสกรีนบนตัวเสื้อ เพื่อจำหน่ายในเทศกาลวาว เป็นที่นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสื้อยืดที่สกรีนสัญลักษณ์ของวาวควาย ซึ่งราคาตัวละ 150 บาท ไม่แพงมากนัก นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ซื้อไว้เป็นที่ระลึกของความทรงจำทางสังคมในการมาเที่ยวที่จังหวัดสตูล

ภาพที่ 18 สัญลักษณ์วาวควายบนเสื้อยืดที่ทำสกรีนเป็นของที่ระลึกจังหวัดสตูล

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

2. การนำสัญลักษณ์วาวควายมาประดิษฐ์เป็นโมบาย หรือพวงกุญแจวาวควาย

การนำสัญลักษณ์ว่าวควายมาประดิษฐ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น พวงกุญแจว่าวควาย การทำโคมบายว่าวควาย ซึ่งจะกลายเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นสตุลจากรุ่นสู่รุ่น (ธนพงษ์, สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2564 และสุธี, สัมภาษณ์วันที่ 15 สิงหาคม 2564)

ภาพที่ 19 สัญลักษณ์ว่าวควายทำเป็นพวงกุญแจของที่ระลึกจังหวัดสตุล

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 15 มีนาคม 2564

3. การทำกรอบรูปว่าวควายไว้เป็นของที่ระลึกซึ่งมีสัญลักษณ์ของว่าวควาย

ในการทำว่าวควายให้เป็นสินค้าที่ระลึกส่วนหนึ่งมีคนประดิษฐ์ ปักผ้ากรอสตีดเป็นรูปว่าวควาย แล้วใส่กรอบ หรือการแกะสลักหนังเป็นรูปว่าวควาย หรือให้ช่างทำว่าวควายตัวเล็กที่มีสีสันสวยงามแล้วใส่กรอบรูปเพื่อทำเป็นของที่ระลึกจำหน่ายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสตุล ราคา 500-1,500 บาท

ภาพที่ 20 สินค้าที่ระลึกว่าวควายสัญลักษณ์ของสตุลในกรอบรูปประดับตกแต่งบ้าน

ที่มา: ถ่ายภาพโดยคณะผู้วิจัยวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2564

บทสรุป

สายลมแห่งฤดูกาลที่สร้างสรรค์พลังหัตถศิลป์ทำให้เกิดภูมิปัญญาการทำว่าวควาย ไม่เพียงแต่การทำว่าวควายเพียงอย่างเดียว แต่หมายความถึงการสังเกตลม ปฏิทินฤดูกาล ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านชีวิตและจักรวาลวิทยา กระแสลมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนผ่านจากฤดูกาลหนึ่งไปยังอีกฤดูกาลหนึ่ง ชีวิตของผู้คนจะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ การเล่นว่าวเกิดขึ้นหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือเว้นว่างจากการทำนา ทำสวน ผู้คนจึงได้หันมาทำว่าวลอยลมเล่น เพื่อให้เกิดความจรรโลงใจ ความเชื่อเกี่ยวกับว่าวพบว่ามีความหมาย บาง

พื้นที่ว่าวเป็นเครื่องมือวัดลม บางพื้นที่เชื่อว่าว่าวเป็นเครื่องเสียงทายความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง และการละเล่นว่าวกลายเป็นที่นิยมและนำมาแข่งขันเป็นกีฬาพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน เช่นเดียวกับจังหวัดสตูลมีการทำว่าวเล่นหลากหลายรูปแบบ โดยมีการนำวัฒนธรรมการทำว่าวมาจากท้องถิ่นอื่น และได้ประดิษฐ์ว่าวที่สำคัญขึ้นมาเล่นนั้นคือว่าวควาย เนื่องจากการระลึกถึงบุญคุณของควายที่มีต่อชาวนา การเล่นว่าวของชาวสตูลจะเล่นในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากมีกระแสมรสมาเสมอ และจังหวัดสตูลได้มีการจัดงานประเพณีว่าวสตูลขึ้นในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี จนกลายเป็นประเพณีที่สำคัญ และเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสตูล วันที่ 27-28 กุมภาพันธ์ 2565 ที่ผ่านมามีจังหวัดสตูลได้จัดงานประเพณีว่าวสตูลขึ้นเป็นครั้งที่ 41 ก่อนหน้าที่จะมีการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด-19 ได้มีการจัดมหกรรมว่าวนานาชาติ ขึ้นและหยุดชะงักไป 1 ปี

การทำว่าวควายมาสร้างสรรค์ให้กลายเป็นนวัตกรรมเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ส่งผลต่อเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน นั่นคือ การทำว่าวควายที่มีลวดลายสร้างสรรค์จากงานศิลป์โดยกลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนสตูลวิทยาเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการแล้วให้คิดครีเอทีฟงานลวดลายว่าวเพื่อส่งเข้าประกวด ได้ว่าวประเภทสวยงาม ว่าวสร้างสรรค์ หลังจากนั้นมีการนำว่าวไปเล่นแข่งขันชักว่าวว่าสามารถลอยลมได้หรือไม่ นอกจากนั้นนักเรียนยังได้มีการประดิษฐ์ส่วนประกอบของว่าวควายทำเป็นพวงกุญแจ การนำสัญลักษณ์ว่าวควายไปสกรีนบนตัวเสื้อหรือการนำว่าวควายไปใส่กรอบ เพื่อใช้เป็นของที่ระลึกจังหวัดสตูล การทำว่าวควายตัวใหญ่ที่มีลวดลายสวยงามสามารถนำไปจำหน่ายได้ในราคาประมาณ 1,500-2,000 บาท ส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้ช่างทำว่าวมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อนึ่งช่างทำว่าวที่พบล้วนเป็นผู้สูงอายุ ขาดคนสืบทอดที่เป็นสายเลือดเดียวกัน ส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนบ้าน นักเรียน นักศึกษา และนักวิชาการให้ความสนใจมาเรียนรู้การทำว่าวควาย ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์การทำว่าวควายให้สามารถต่อยอดได้ ดังนั้นพลังหัตถศิลป์จึงเป็นพลังทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาสามารถทำให้เกิดนวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้ กลายเป็นชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. (2554). ถดถอยแห่งสีสัน ว่าวไทย..ศาสตร์และศิลป์ในสายลมแห่งสยาม. กรุงเทพฯ :

กลุ่มประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2565, จาก:

<http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/3-column-layout-6/259-2021-07-07-16-22-54>

ความเป็นมาของว่าว (2560) ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2560, จาก: http://wsr.awardspace.com/history_kite.htm

จุก, สัมภาษณ์วันที่ 20 มิถุนายน 2563 ที่สนามบินกองทัพ ต.คลองซุด อ.เมือง จ.สตูล

เจตน์สฤษฎี สังขพันธ์ เกิดถวา บุญปรการ ปัญญา เทพสิงห์ ปกรณ์ ลัมโยธิน จุฑารัตน์ คชรัตน์ ตรัย
ภูมินทร์ ตรีตรีศวรร สุตาพร ทองสวัสดิ์ สุภาวดี ธรรมรัตน์ และนันทรัฐ สุริโย. (2563) “ว่าวควาย
สตูล” อัตลักษณ์ และการนำว่าวควายมาเป็นสัญลักษณ์ในการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น
จังหวัดสตูล. ใน การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ The 13th UDRU National
Graduate Research Conference “Disruption in Academic Research” NGRC 2020 วันที่ 31
ตุลาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี นำเสนอออนไลน์ อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี

ด.ต.ประเทือง (2563) สัมภาษณ์วันที่ 21 มิถุนายน 2563 ที่บ้านเลขที่ 584 หมู่ 4 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง
จังหวัดสตูล

ชนพงษ์. (2564) สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2564 ที่ร้านน้ำชาตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

พงษ์ศักดิ์ คงสง, สัมภาษณ์วันที่ 7 มิถุนายน 2563 ที่โรงเรียนสตูลวิทยา ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัด
สตูล

ภาคิน (2563) สัมภาษณ์วันที่ 21 ธันวาคม 2563 ที่โรงเรียนสตูลวิทยา ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

เลิศศักดิ์ พิกุล (2563) สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2563 ที่โรงเรียนสตูลวิทยา ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง
จังหวัดสตูล และสัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2564 ที่บ้านเลขที่ 845 หมู่ 1 บ้านเขาจีน ตำบลคลอง
ขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

เวียง ตั้งรุ่ง (2563) สัมภาษณ์วันที่ 7 มิถุนายน 2563 และวันที่ 25 เมษายน 2565 ที่บ้านเลขที่ 442 หมู่ 2
ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

สมใจ, สัมภาษณ์วันที่ 7 มิถุนายน 2563 ที่ตลาดนัดตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

สวน พิกุล (2563) สัมภาษณ์วันที่ 17 สิงหาคม 2563 ที่บ้านนายสวน พิกุล ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัด
สตูล

สำนักงานจังหวัดสตูล (2565) งานว่าวนานาชาติจังหวัดสตูล. ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2565, จาก:
<https://www.satun.go.th/travel/detail/8/data.html>

สุธี (2564) สัมภาษณ์วันที่ 15 สิงหาคม 2564 ที่ร้านน้ำชาตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

เสรียู ยิ้มหิ้น (2563) สัมภาษณ์ วันที่ 25 มกราคม 2564 และวันที่ 25 กรกฎาคม 2565 ที่ 352 หมู่ 6 ตำบล
คลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล